

İLETİŞİM BAĞLAMINDA HABİTUS VE KÜLTÜREL SERMAYE*

Ayşe Gül SONCU¹

ORCID ID: 0000-0002-7600-162X

Sevgül DEMİR²

ORCID ID: 0000-0003-4356-7560

Öz

Bu çalışmada, Pierre Bourdieu'nün habitus ve kültürel sermaye kavramları iletişim bağlamında ele alınmıştır. İletişim unsurları (kaynak, mesaj, kodlama, kanal, alıcı, kod açma ve geri bildirim) Bourdieu'nün habitus ve kültürel sermaye kavramları çerçevesinde açıklanmış; bu kavramların iletişimdeki rolü incelenmiştir. Habitus, öğrenilmiş toplumsallık, bireyin toplumsal yapı içerisinde içselleştirmiş olduğu eğilimler ve davranış kalıpları şeklinde ifade edilirken, kültürel sermaye bireylerin bilgi, beceri, sembolik kaynaklarla donanması ve tüm bu donanımlarla sosyal alanlarda avantaj elde etmesini ifade etmektedir. Çalışmada, iletişimde bu unsurların ne şekilde işlendiği ve bireyler açısından dil, kültürel farklılıkların iletişimin doğruluğu ve etkinliği açısından etkisi teorik olarak irdelenmiştir. Ayrıca, bu kavramların iletişim süreçlerini anlamak açısından önemi, dil ve kültürün iletişimdeki rolü ve habitus ve kültürel sermaye farklılıklarının iletişim süreçlerini nasıl etkilediği teorik yönden ortaya konmuştur. Bu çalışmanın amacı iletişimin yalnızca teknik bir süreç olmadığı aynı zamanda kültürel ve sosyal bir süreç olduğunu ortaya koymaktır. Bu sayede habitus ve kültürel sermaye kavramlarının iletişim stratejileri üzerindeki önemi anlaşılabilir, habitus ve kültürel sermaye kavramları gelecekteki araştırmalar için yeni bakış açıları sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Habitus, Kültürel Sermaye, Pierre Bourdieu, İletişim, Dil ve Kültür*

Atıf için: Soncu, A. G., Demir, S., (2024). İletişim Bağlamında Habitus ve Kültürel Sermaye, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 37, ss. 403-418.

* Bu çalışma Ayşe Gül SONCU yönetiminde hazırlanan "Dil ve Kültürel Farklılıkların İletişime Etkisi: Trakya Bölgesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Mail: asoncu@marmara.edu.tr

2 Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Mail: sevguldemir80@gmail.com

Habitus and Cultural Capital in the Context of Communication

Abstract

In this study, Pierre Bourdieu's concepts of habitus and cultural capital are examined within the context of communication. The elements of communication (source, message, encoding, channel, receiver, decoding, and feedback) are explained through the framework of Bourdieu's habitus and cultural capital, and the role of these concepts in communication is analyzed. Habitus is described as internalized socialization, encompassing the tendencies and behavioral patterns that an individual has assimilated within a social structure, while cultural capital refers to the accumulation of knowledge, skills, and symbolic resources that provide individuals with advantages in social contexts. The study theoretically explores how these elements function in communication and how language and cultural differences impact the accuracy and effectiveness of communication for individuals. Additionally, the significance of these concepts in understanding communication processes, the role of language and culture in communication, and how differences in habitus and cultural capital affect communication processes are theoretically addressed. The aim of this study is to demonstrate that communication is not merely a technical process but also a cultural and social one. By understanding the importance of the concepts of habitus and cultural capital in communication strategies, the study provides new perspectives for future research on these concepts.

Key Words: *Habitus, Cultural Capital, Pierre Bourdieu, Communication, Language and Culture*

Giriş

Bu çalışmanın temel konusu, Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramlarını iletişim bağlamında teorik olarak açıklamaktır. Habitus, bireyin toplumsal olarak edindiği düşünme, hissetme ve davranma biçimlerini açıklarken, kültürel sermaye ise bireyin toplum içerisindeki sosyal, ekonomik ve kültürel konumunu belirleyen tüm bilgi, beceri ve tutumları ifade etmektedir. İletişim çalışmaları, birey ve toplum kapsamında bilgi aktarımı, etkileşim süreçleri, kültürel kodlar gibi pek çok hususu barındırmaktadır. İletişim bu açıdan geniş bir disiplindir ve toplumsal yapılarla güçlü bir bağa sahiptir. Bu açıdan, bireylerin toplumsal ilişkilerdeki konumlarını belirleyen dinamiklerin varlığı söz konusudur. Habitus ve kültürel sermaye bu dinamiklerin anlaşılması için kritik bir role sahiptir.

Habitus ve kültürel sermaye kavramları, iletişim süreçleri için bireyler arası eşitsizlikler ve güç ilişkilerinin nasıl şekillendiği gibi hususları anlamak için önem arz eder. İletişim süreçleri bireylerin toplumsal konumları ile bağlantılı olup, kültürel sermayenin kullanımı bu süreçlerin dinamiklerini belirleyici bir role sahiptir (Bourdieu, 1986: 245). Bu açıdan bireyler arasındaki iletişim pratikleri sadece teknik ve dil aktarım sürecinden ibaret olmayıp sosyal ve kültürel açıdan da bir strateji olarak tezahür etmektedir. Bu konuda önemli bir örnek olarak; Cumhuriyet'in erken dönemlerinde toplumun modernleşme sürecini ifade etmek gerekirse; dönemin Halkevleri, dil ve kültür vasıtasıyla topluma yeni değerlerin benimsetilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır (Ünal, 2023: 680-681).

İletişim süreçlerindeki etkileşimler, habitusun hem bireysel hem de toplumsal olarak yeniden üretimi kapsamında oynadığı rolü, kültürel sermayenin sosyal sınıflar açısından ne şekilde farklılaştığını ortaya çıkarmaktadır. Bourdieu'nun çalışmalarında sıklıkla vurgulanan bu farklılıklar iletişim stratejileri ve tercihlerin toplumsal konumlandırmalarla ne yönde örtüştüğünü anlamamıza yardımcı olmaktadır (Bourdieu, 1991: 127). Dolayısı ile habitus ve kültürel sermaye bireyin hangi iletişim biçimlerini ne yönde benimsediğini de belirlemektedir.

Bu çalışmanın amacı, Pierre Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramlarının iletişim süreçlerinde nasıl etkili olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bireylerin sosyal ilişkilerinde iletişim stratejilerini belirleyen kültürel sermaye ve habitusun, iletişim bağlamında ne şekilde farklılıklar yarattığını ele alacaktır. Bu kapsamda, sosyal ve kültürel yapı-

ların, bireyler arası iletişim pratiklerinde hangi rolleri üstlendiği açıklanacak, toplumsal açıdan ele alınacaktır. Bunun nedeni; bu iki kavramın iletişim süreçlerini, bireyleri ve toplumsal yapıdaki konumlarını anlamak açısından kilit rol oynamasıdır. Bu nedenle diğer Pierre Bourdieu kavramlarına bu çalışmada değinilmeyecektir. İletişim süreçlerinin toplumsal yapılarla ilişkisini irdeleyen bu çalışmada, bireyler arası farklılaşmaların ne şekilde ortaya çıktığı ve bu farklılaşmaların iletişim süreçlerine ne şekilde yansıdığı analiz edilecektir.

1. İletişim ve Kültür

İnsan doğasının en temel olgularından biri olan iletişim, ilk insandan itibaren var olma çabasına bir aracılık etmektedir (Bekman ve Soncu, 2020: 192). İletişim insanlar için yalnızca bir araç olarak ya da teknik bir süreç olarak görülmemektedir. Bu konuda Anık, Şikago (Chicago) Okulu'nun iletişimi yalnızca haberleşmeden ibaret olarak değil, kültürel bir süreç olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir (Anık, 2014: 5). İletişim, bireylerin bilgi, düşünce ve duygularını iletme süreci olarak ifade edilmektedir. İletişim yeteneği düşünme kavramı ile anlatılmakta (Anık, 2020: 121) ve iletişim sürecinin önemli unsuru ise kültür olarak açıklanmaktadır. Kültür, bir toplumun ortak değerleri, normları ve inançları olarak görülmektedir. Tüm bu hususlar iletişime etkindir. Stuart Hall'a göre, iletişim sadece bilgi aktarım süreci değil aynı zamanda toplumun ortak değerleri, inançları ve anlamların üretildiği ve paylaşıldığı bir süreçtir (Hall, 1973: 3-5). Bu nedenle iletişim ve kültür bu başlık altında birlikte ifade edilmektedir ve bunun en temel nedeni, kültürün iletişim sürecini şekillendiren önemli bir faktör olmasıdır. Çünkü bireyler, çevreleri tarafından bir takım kültürel kodlarla donatılmakta ve bu kültürel kodlar vasıtası ile iletişim kurmaktadır (Hall, 1980: 75). Dolayısıyla, bu bir süreçtir ve iletişim sürecinin en önemli aracı dildir. Dil yapıları, sembolleri, davranış kalıpları gibi hususlar kültür için göz ardı edilmemelidir. Dilin kültür ile olan özel ilişkisi, hem dilin kültüre bağlı olma özelliği hem de kültürün gözlenmesi ve betimlenmesi için bir araç olması dil ve kültürün bütünlüğünü, iletişim için rollerini gözler önüne sermektedir (Oksaar, 2008: 27). Kültür, birey ve toplumsal açıdan aralarındaki iletişimde anlamların, sembollerin, değerlerin paylaşımını ifade eder ve tıpkı halkla ilişkilerde olduğu gibi taraflar arasındaki kabul, anlayış ve iş birliğini sağlamaya yönelik hem bireysel hem toplumsal hem de organizasyonlar açısından tüm faaliyetlerde var olan bir husustur (Soncu, 2018: 187). Toplumsal açıdan sınırsız etkile-

şim tarzları, soyut ve somut öğelerin farklılıkları söz konusu olduğundan, iletişimin toplumsal bütündeki yeri, niteliği, konumu gibi hususların önemli bir başlığı kültür olarak vurgulanmaktadır (Anık, 2014: 15-21). Toplum bir sistem bütünü olarak düşünüldüğünde, Parsons'ın toplum tanımı akla gelmektedir. Parsons'ın toplumu bir etkileşim sistemi olarak açıkladığını dikate almak gerekirse, bu etkileşimin içerisinde kültürel sistem yer almaktadır. Bu kültürel sistem bireye kalıplar ve kurallar sunmaktadır (İnceç, 2022: 1499). Tüm bu kalıplar ve kuralları kültür ekseninde açıklarken, kültürü; yazılı, yazısız kurallar bütünü, normlar, bireysel davranış kalıpları, gelenek ve görenek, örf, adet, kişiler arası etkileşim ve iletişim tamamlamaktadır şeklinde ifade etmek gerekmektedir. Bu kapsamda, bireyin içinde yaşadığı çevre yani sosyal ve doğal çevre birer iletişim kaynağıdır (Anık, 2014: 27-28). İnsanın tüm bilgisini salt sesi ile aktarması, ağızdan ağıza yayılan bilgi sözlü kültür için birer örnektir (Baldini, 2000: 9). Bu nedenle çok eski dönemlerden itibaren hem iletişim hem de kültürün varlığı aşikardır.

Kültür hem toplumsal hem de bireysel anlamda iletişim pratiklerini şekillendirmektedir. Bireylerin dış dünya ile kurdukları ilişki ve toplumsal açıdan ne şekilde iletişim kurdukları, bu iletişim süreçlerinde hangi iletişim stratejileri ve sembolik kaynakları kullandıkları içerisinde buldukları kültürel çevre tarafından şekillenmektedir. Bu açıdan kültürel sermaye ortaya çıkmaktadır ve önemli bir faktör olarak belirtmek gerekmektedir (Swartz, 1997:62). Kültürel sermaye yalnızca çevre unsurlarını barındırmaz aynı zamanda iletişim için önemli bir araç olan dil ve iletişimin kendisini de etkilemektedir. Nitekim iletişim ve dil bir toplumun kültürel yapısının anlaşılması için önemli unsurlardır (Anık ve Kurt, 2021: 172). İletişim ve kültürün bağı Anık, iletişim sosyolojisi kapsamında açıklarken, iletişimin kültür ile beslenen bir alan olduğunu ve bu iki unsurun karşılıklı olarak birbirini nasıl şekillendirdiğini belirtmektedir (Anık, 2014: 6-7). Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere iletişim ve kültür birbirinden bağımsız düşünülmemelidir. Farklı bir açıklama ile ifade etmek gerekirse; Geertz, kültür kavramını "insanların ördüğü anlamlar ağı" şeklinde açıklar ve iletişim süreçleri ile bu anlamların aktarıldığını ifade etmektedir. İnsanların dünyayı anlamlandırma, iletişim kurma yolları için kültürün temel olduğunu, iletişim yoluyla kültürün bir semboller sistemi olarak yeniden anlam ürettiğini belirtmektedir (Geertz, 1973: 5). İletişim süreçlerinde kültürel semboller ve göstergeler söz konusudur ve bu süreçte anlamlar toplumsal olarak üretilir. Üretilen bu anlamlar farklı bireyler, gruplar tarafından birbirinden farklı şekilde

yorumlanabilir (Hall, 1997: 36). Çünkü her bireyin kültürel birikimi, dil kullanımı gibi özellikleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle, iletişim süreçlerinde oluşan farklılıkların temel nedeni kültürel kalıplar (Anık ve Kurt, 2021: 176) demek uygun olacaktır. Uyuşma, iletişim taraflarının belirli bir veriye uyma durumu ve uyuşma, koşul şartı olmadan iletişim katılımcılarının istekleri ile iletişim sürecini gerçekleştirmesi durumları ile uyuşma ve uyuşma süreçlerinin bir uyum ve anlaşma çerçevesinde gerçekleşmemesi yalnızca etkileşim aşamasında kalmasıdır (Anık, 2014: 29-30) açıklaması ortak bir zemine yönelim ve dahil olma açısından belirtilmesi gereken hususlardır. İletişim süreçleri için dil ve kültür bir bütünlük olarak ifade edilebilir. Bourdieu, dilin toplumsal yapı içerisindeki gücünü vurgulamakta ve bu kapsamda bireyin sosyal dünyada nerede konumlandığını belirleyen bir araç olduğunu ifade etmektedir (Bourdieu, 1991: 50). Nihayetinde Saussure'e göre dil "toplumsal kurumdur" (Mattelart & Mattelart, 2020: 68-69) açıklaması bu kapsamda doğruluk kazanmaktadır. İletişimin gerçekleşmesi için dil var olmalı ve aynı zamanda kültürün aktarılması için hem iletişim hem de dil önemli bir role sahip olmaktadır. İletişimi kültürel kodların ve sembollerin anlamlandırılma süreci olarak ifade edebiliriz. Bu süreç kültürler arası farklılık göstermektedir. İletişim süreçlerinde bireyler mesajları kendi sahip oldukları kültürel kodlara yönelik alır ve yorumlarlar (Hall, 1997: 24). Bu nedenle kültür iletişimi etkiler ve kültürün sürekliliği iletişim sayesinde olur.

Bir kültürün aktarılması dil vasıtası ve iletişim sayesinde gerçekleşmektedir. Williams, kültürü gelenek aktarımı ve yeniden yaratılan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Williams, 1983: 89). Bahsettiği süreç ancak iletişim vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle iletişim ve kültür birbiri ile bağlantılı, iç içe olan, birbirini etkileyen iki süreçtir. Kültür aktarım süreci ve iletişim için gerekli olan dil, iletişim için araçtır (Haviland vd., 2008:207). İnsan dili kullanan bir özne görevi görmekte ve iletişim sürecini gerçekleştirmektedir. Toplumsal anlamda kültür aktarımı ancak bir etkileşim sonucunda gerçekleşebilmektedir (Anık ve Kurt, 2021: 169). Dolayısı ile bir toplum için iletişim ve etkileşimin varlığı söz konusudur demek mümkündür. İletişim sürecinde kültür algılama ve anlama açısından çok önemli bir yere sahiptir. Kültür yapı olarak aktarılan bir özellik barındırır. Bu özelliği ancak öğrenilir, kuşaklar arası aktarılabilir olması nedeniyle etkili bir iletişim sistemine ihtiyaç duyar (Haviland vd., 2008:207). Bu nedenle kültür toplumsal

bir miras niteliğine sahiptir (Anık ve Soncu, 2011:56). Birdwhistell, kültürü bir yapı, iletişimi ise süreçle açıklamaktadır (Birdwhistell, 1970: 115). Çünkü iletişim insanlar için dünyayı algılama, yorum yapabilme, başkalarını etkileme ve günlük hayatlarını sürdürebilme gibi birçok hususa aracılık etmektedir (Tekinalp ve Uzun, 2013: 20).

İletişim, değişen ve gelişen bir olgudur. Bu değişim hem gelişen ve değişen dünya merkezli hem de bireysel ve toplumsal değişimler ile bağlantılı olarak düşünülmeli ayrıca ekonomik, siyasi, teknolojik gibi birçok alanın değişmesi ve gelişmesi ile bağlantılıdır. Bu nedenle birçok bilim dalında incelenmekte, bireysel ve toplumsal açıdan da hayatın devamlılığı için önem arz etmektedir. İletişim unsurları temel olarak kaynak, kanal, alıcı, mesaj, kodlama, kod, kod açma ve geri bildirim şeklinde belirtilmektedir. Bir iletişim sürecinden söz ederken geri bildirim varlığı, iletişimi çift yönlü olarak kim, hangi kanalla, hangi kodlarla, neyi aktarmakta ve neyi ya da neleri etkilemekte, nelerden etkilenmekte gibi soruların yanıtları çerçevesinde işlemektedir (Çamdereli, 2008:26). Bir iletişim sürecinde kaynak tarafından üretilen mesaj, kaynağın sahip olduğu kültürel sermaye ve habitus ile şekillenmekte bu sayede düşünce, duygu, bilgi gibi içeriklerden olan mesaj kodlanarak alıcıya iletilmektedir (Özdemir, 2012: 45). Mesaj, kaynağın kodladığı, belirli anlamlara sahip simgeler bütünü, iletişimin merkezindeki içerik (Yüksel, 2010: 52) düşünüldüğünde, tüm bu hususlara etki eden habitus ve kültürel sermaye mesajın net, anlaşılır olması ve içeriğinin tasarımı açısından mesajı şekillendiren hususlardır. Çünkü kültürel simgeler toplumsal varlığı her bakımdan ifade edilebilir kılmaktadır (Anık, 2006: 2). İletişimin etkili olması mesajın net ve anlaşılır olması ile doğru orantılıdır. Kodlama sürecinde iletişim kaynağı semboller ve sözcüklerle düşünceleri mesaj haline getirmektedir. Bu aşamada kültürel ve dil arka planı ile kodlamanın yapılması mesajın doğru anlaşılması açısından önemlidir (Geray, 2009:89). Yazılı, sözlü ve görsel olabilen kanal, mesajın iletiildiği ve bir iletişim aracı olarak (Binark, 2014: 73) kültürel sermaye ile ilişkilidir. Bireysel ve toplumsal açıdan kanallar farklılık gösterebilir. Mesajın iletiildiği alıcı kendi bilgi, birikim, deneyimleri, kültürel ve dil arka planı ile kod açma sürecinde mesajın ne anlama geldiğini belirlemektedir (Fidan, 2015: 62). Kod açma sürecinde alıcının habitusu ve kültürel sermayesi mesajın anlamlandırılması için son derece önemlidir. İletişimi çift yönlü olarak gerçekleştirme aşamasında geribildirim, iletilen mesajın alınması ve anlamlandırılması sonrasında alıcının kaynağa verdiği tepki, yanıt (Ünsal, 2008: 97) olarak

kendi kültürel sermayesi ve habitusu ile gerçekleştirdiği bir aşama olarak belirtilebilir.

2. Habitus ve Kültürel Sermaye Kavramları

Habitus kavramının en temel açıklaması Aristoteles'in "heksis" kavramı, yani iyelik, sahip olunan şey, davranış biçimi olarak açıklanan tanımı ile yapılabilir. Bu açıklamanın temeli Thomas d'Aquin tarafından kavramsal tercüme ile yapılmıştır (Aristoteles, 2014: 232). Sosyal teoride önemli yere sahip olan ve Pierre Bourdieu tarafından geliştirilen habitus ve kültürel sermaye kavramlarını tanımlamak gerekirse; habitus, toplumsal yapı içinde bireylerin eğilimleri, düşünme tarzları ve davranışları yani "Habitus kavramı, alışkanlık kavramının çağrıştırdığı şeyle bağlantılı bir şeyi belirtmeyi sağlar ama temel bir noktada da ondan ayrılır. Dolayısıyla habitus kavramı ile genel anlamda öğrenilmiş toplumsallık ifade edilmektedir. Habitus en temel anlamı ile kavramsal olarak; "edinilmiş olan ama sürekli yatkınlıklar biçiminde vücutta kalıcı şekilde cisimleşmiş olan şeydir" (Bourdieu, 1997:122) şeklinde ifade edilmektedir. Toplumdan söz edildiğinde kültürün varlığı kabul görür. Dolayısıyla habitus kavramından söz ederken kültürel sermayeyi ayırmak mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda toplumun yeniden şekillenmesi bilgi çeşitliliği ile ifade edilmekte (Soncu, 2020: 295), bu hususta kültürel sermaye ile bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bourdieu, toplumsal yapıların toplumsal düzeni yeniden üretmesini, içselleştirilmiş yatkınlıklar ile gerçekleştirdiği şeklinde ve bu içselleştirilmiş yatkınlıkları ise habitus kavramı ile açıklamaktadır (Bourdieu, 1990: 53'ten akt., Swartz, 2011: 124-125). Ona göre birey, habitusun var olma amacıdır (Bourdieu 1980: 29'dan akt., Swartz, 2011: 139). Bireyler bu sayede sosyal dünyayı kavramaktadır ve eylemlerini bu şekilde gerçekleştirirler (Bourdieu, 1977: 72). Kültürel sermaye kavramını ifade etmeden önce bilinmesi gereken husus, Bourdieu'nun bireylerin toplum içerisindeki konumlarını ekonomik ve kültürel sermaye olarak iki ana sermaye türü ile açıkladığıdır. Bu ayrımı vurgulamanın nedeni, Bourdieu'nun kültürel sermayeyi ifade ederken ne anlatmak istediği ve bu bağlamda kültürel sermayeyi habitus ile düşünmek, yorumlamaktır. Kültürel sermaye perspektifinden sermaye kavramı, toplumsal alışkanlıklar, kalıplar, kodlar ve bireylerin düşünce ve davranışlarının tümünü kapsamaktadır. Yani, sosyal açıdan çıkar ve fayda sağlayan (Palabıyık, 2011:132), toplumun biriktirilmiş tarihi yani sermayenin bir birikim olduğu şeklinde açıklamaktadır (Bourdieu, 1983: 183'ten akt.,

Yarı, 2011:130). Kültürel sermaye, bireyin sahip olduğu bilgi, eğitim, dil, estetik yargılar gibi bir takım kültürel kaynakları ifade etmekte ve sosyal sınıflar açısından farklılıkları analiz etmede önemli bir role sahiptir (Bourdieu, 1986: 241). Ekonomik sermaye ise maddi varlıkları, kültürel sermaye bilgi, beceri, sosyal avantajlar gibi hususların tümünü ifade etmektedir (Bourdieu, 1995: 20-22). Kültürel sermaye, bireyin doğduğu andan itibaren kazandığı bir sermayedir. Aile, eğitim ile şekillenmekte ve toplumsal pratikler edinerek kalıcı hale gelebilmektedir (Brubaker, 1985: 97). Bourdieu kültürel sermayeyi üç farklı şekilde tanımlamaktadır. Bedenselleşmiş kültürel sermaye, cisimleşmiş bir hal olarak beden ve zihnin yatkınları yani bireyin bedeni, düşünceleri, zihnindeki uzun süreli eğilimler olarak ifade edilmektedir (Bourdieu, 1986; Reay, 2004). Nesneleşmiş kültürel sermaye, kültürel nesnelere anlamak ve değerlendirebilmek için gerekli bilgi, becerilerin tümü (Dumais, 2002; Palabıyık, 2011) şeklinde açıklanabilir. Son olarak kurumsallaşmış kültürel sermaye kavramı ile eğitim geçmişi, kurumlar aracılığı ile elde edilen özelliklerin tümünü ifade etmektedir (Dumais 2002; Reay, 2004). Eğitim, diploma gibi belgelerle toplumsal geçerliliği olan bir sermaye türü olarak açıklanabilir (Bourdieu, 1986: 248). Habitus ve kültürel sermaye kavramları birbirileri ile ilişkili iki kavram olarak açıklanabilir. Bireyin toplumsal yapı içerisindeki konumu aslında kültürel sermayesine erişmek açısından bir süreci açıklar. Ayrıca habitus kültürel sermayenin nasıl kullanıldığı ve bireyin toplumsal etkileşimler içerisinde ne şekilde davrandığını yönlendirmektedir.

3. Habitus ve Kültürel Sermayenin İletişim Bağlamında Açıklanması

İletişim, bireylerin duygu, düşünce, bilgi paylaşma sürecidir. Bu süreçte bireylerin nasıl, ne şekilde iletişim kuracaklarını belirleyen pek çok faktör mevcuttur. İletişim, Bourdieu açısından sosyal ilişkiler, bireylerin toplumsal yapıda konumlanmaları gibi hususları anlamak açısından merkezi bir role sahiptir. Habitus ve kültürel sermaye kavramları ile bireylerin sosyal ve toplumsal anlamda eylemlerini ve iletişim pratiklerini anlamak mümkündür. Bireylerin iletişim stratejileri geliştirmeleri belirli bir sosyal alanın kurallarını öğrenmeleri ve bu süreçte kültürel sermayeleri ve habituslarını sergilemeleri ile mümkündür (Bourdieu, 1990: 85). Bu nedenle, iletişim süreçleri ve Bourdieu'nun habitus, kültürel sermaye kavramları sosyal sınıfların yeniden üretiminde, toplumsal hiyerarşinin devam etmesi açısından

önemli yere sahiptirler (Thompson, 1991: 110). Bunlardan en önemlileri Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramlarıdır. Habitus, "Alana has yatkınlıkları, belirli tarzlarda davranmaya yönelik ampirik eğilimler olarak ('yaşam tarzı'), dürtüler, tercihler, beğeniler ve hisler olarak, somutlaşmış davranış olarak, aktörlerin sahip olduğu bir çeşit dünya görüşü ya da kozmoloji olarak, beceriler ve pratik toplumsal yetenek olarak..." (Smith, 2005: 188) olarak açıklanmakta, toplumsal açıdan bireylerin toplumun bir ürünü olduklarına vurgu yapmaktadır (Bourdieu ve Cahartier, 2014a: 62; Bourdieu, 2014b: 70-71). Bireyin iletişim şeklinin zaman etkisi ile değişmesi, ilişkilerine ve sosyalleşme biçimlerinde yansır ve bir domino etkisi oluşturur (İnceç, 2020: 340). Bu süreçteki değişim yalnızca zaman ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda kültür ve dil farklılıklarını da barındırmaktadır. İletişim için göz ardı edilemeyecek bir araç olan dil, habitus ile bireylerin dili nasıl kullanacaklarını belirlemektedir. Bir toplumsal hangi kelimelerin ne şekilde kullanılacağı ne şekilde bir üslup geliştirileceği büyük ölçüde toplumsal normlarla ve bireyin habitusuyla şekillenmektedir. Yine başka bir açıdan sembolik iletişimde habitusun etkisi söz konusudur. Birbirinden farklı sosyal gruplar farklı semboller ve işaretlerle iletişim kurmaktadır. Bu semboller bireyin ait olduğu toplumun değerlerini ve normlarını yansıtmaktadır. Bu açıdan habitus bireyin yalnızca hangi sembolleri kullanacağını değil aynı zamanda bu sembolleri ne şekilde yorumlayacağını da belirlemektedir. İletişim süreçlerinde bireyler karşısındaki kişilerle iletişim kuracakları süreçte ne şekilde bir yol izleyeceklerini habituslarına uygun stratejiler ile belirlerler. Bu kapsamda habitus, iletişim sürecinin en önemli belirleyicilerinden biridir. Habitus, bireyin iletişim süreçlerinde neyi, ne şekilde ifade edeceği, hangi sembollerle hangi iletişim stratejilerini benimsemeleri gerektiği ile ilgili bir rehber görevi üstlenmektedir. Dolayısı ile habitus yalnızca bireyin davranışları değil, iletişim süreçlerindeki tüm etkileşimlerini de şekillendirmektedir.

Bireyin doğduğu anda kazanmaya başladığı kültürel sermaye, aile ve eğitim kurumları vasıtası ile şekillenmektedir. Bu süreçte birey toplumsal pratikler edinerek, edindiği bu pratiklerin zamanla kalıcı birer donanıma dönüşmesi ile toplumsal açıdan farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bourdieu'ya göre kültürel pratikler ve eğitim açısından oluşan farklılıklar sadece ekonomik eşitsizliklerle açıklanamamaktadır. Kültürel sermaye bireyin toplumsal açıdan konumlarının belirleyicisidir (Bourdieu, 1994a: 175). Bourdieu'ya göre toplumsal yaşamın karmaşıklığını anlamada kültürel sermaye çok önemli bir

role sahiptir (Bourdieu & Wacquant, 2003: 158). Kültürel sermaye, bireyin iletişim süreçlerinde kendini ifade etme şeklini, sosyal açıdan kabul gören bir aşamaya taşır ve bireyin konumu toplumsal anlamda güçlenir (Bourdieu, 1986: 241). Habitus ve kültürel sermaye yalnızca bireyin dil kullanımını değil, hangi bilgi birikimle, hangi sembolleri kullanacağı ve toplumda bu çıktılarının ne şekilde yorumlanacağı konusunda önemli role sahiptirler. Toplumsal yapıların bireylerin iletişim süreçlerine ne şekilde etki ettiğini Bourdieu'nun teorisi net bir şekilde açıklamaktadır.

Habitus ve kültürel sermaye kavramları birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Bu tamamlamayı şu şekilde açıklamak mümkündür; habitus bireylerin toplumsal açıdan uygun davranış ve düşünme biçimlerini belirlerken, kültürel sermayede bu davranış ve düşünce biçimleri için uygun maddi ve sembolik kaynakları sağlamaktadır (Bourdieu, 1990: 108). Kültürel sermaye habitusunun bir sonucudur ve bireylerin geliştirdiği beceriler ve stratejiler ile yeniden üretilmektedir (Grenfell, 2014: 22). İletişimin unsurlarını bu çerçevede açıklamak gerekirse; kaynak, sahip olduğu kültürel sermaye ile iletişim sürecinin etkinliğini mesajı nasıl, ne şekilde kodlayacağı ile doğrudan etkilemektedir. Kültürel sermaye temelli kullanılan dil sınırlı veya zengin olabilir (Bourdieu, 1986: 243). Bu nedenle kaynak, mesajın etkili ve doğru kodlanması yönünde ciddi bir unsurdur. Bir dilin yapısı o dili konuşanların dünyayı algılama biçimini, yorumlamasını etkiler (Whorf, 1956: 134). Bu nedenle mesaj, kaynak olarak adlandırdığımız, belirli kültürel birikime sahip kişinin dilsel becerilerine yönelik kodlanmaktadır. Kodlama sürecinde kaynak, kişinin habitusundan etkilenmektedir. Çünkü Bourdieu, bireyin sosyalleşme sonucu kazanmış olduğu düşünme, davranma biçimlerinin toplamı olarak habitus kavramını tanımlar (Bourdieu, 1977: 85). Bu nedenle kaynak, yetiştiği çevrenin sınıf, kültürel değerler gibi hususlarla mesajın nasıl kodlanacağını şekillendirmektedir. Kanal, sözlü, sözsüz, görsel biçimlerde tezahür edebilmekte ve kültürel sermayesi yüksek olan bireylerin alternatif kanal seçimi, dilin kullanıldığı bağlamın seçilen kanalın ne olacağına etki etmesi hususlara temeldir. Alıcı unsuru gönderilen mesaj için hedeftir, bu kişinin habitusu mesajın ne şekilde yorumlanacağını belirlemektedir. Bu açıdan kod açma aşaması için mesajın anlamlandırılması, alıcının dil becerileri, kültürel birikimi gibi hususlara bağlı olarak gerçekleşmektedir. İletişimde mesajın doğru ve net anlaşılması vurgusundan yola çıkarak, bu aşamada habitus ve kültürel sermayenin önemi ayrıca görülmektedir. Yine aynı şekilde geribildirim içinde alıcının mesajı anlamlandır-

dıktan sonra verdiği yanıt olarak açıklanabilir. Habitus ve kültürel sermaye diğer unsurlarda da görüldüğü üzere önem arz etmektedir. Toplumsal anlamda geribildirim süreci toplumlar arası kültürel yapıya yönelik farklılık gösterebilir. Bazı toplumlarda eleştiri, bazı toplumlarda yapıcı bir yorum olarak kabul görebilir. Tüm bu açıklamalar kapsamında, kanal ve geribildirim unsurları daha teknik ancak kültürden bağımsız olarak düşünülemez, kültür ve dilsel bağlama göre şekillenebilecek unsurlardır. Kaynak, mesaj, kodlama, alıcı ve kod açma süreçleri kültür ve dil yeterliliği ile doğrudan ilişkilidir. Özetle; habitus kültürel sermayenin toplumsal yaşamda tezahürü ve işlevselleşmesini belirleyici bir çerçeve sunar. Kültürel sermaye ise habitusun vesile olduğu birikim kaynağıdır ve iletişim süreçleri için önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç

İletişim süreçlerini anlamak açısından habitus ve kültürel sermaye kavramları güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Habitus, bireyin toplumsal deneyimlerine yönelik geliştirmiş olduğu davranışları ve düşünme biçimlerini şekillendirir. Kültürel sermaye ise bireyin sahip olduğu bilgi, beceri, sembolik kaynaklar gibi hususları ifade etmektedir. Bireylerin sahip olduğu kültürel kaynaklar, onların toplumsal hayatta gerçekleştirdikleri iletişim ve etkileşim süreçleri ile toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini belirlemektedir. Habitus ve kültürel sermaye bu açıdan iletişim bağlamında kilit kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki kavram bireylerin toplumsal açıdan konumlarını, sosyal dünyadaki yerlerini ve bu yerin ne şekilde yeniden üretildiğini anlamak açısından öneme sahiptir. İletişim süreçlerinde bireyler iletişim stratejilerini habitus ve kültürel sermayeleri ile belirlerler (Bourdieu, 1991: 37). Dolayısıyla, habitus ve kültürel sermaye yalnızca bireylerin toplumsal etkileşimlerini ortaya koymaz aynı zamanda bu etkileşimlerin sosyal anlamda toplumsal hiyerarşilerde ne şekilde işlediğini de ortaya koymaktadır (Swartz, 1997: 89). İletişim sürecinin temel unsurları olarak ifade edebileceğimiz kaynak, mesaj, kodlama, kanal, alıcı, kod açma ve geri bildirim habitus ve kültürel sermaye ile derin bir ilişki içindedir. Bu nedenle habitus ve kültürel sermaye iletişim bağlamında değerlendirilmektedir. İletişimin en önemli aracı olan dil ise bireyin dil becerileri ve iletişim çıktıkları açısından büyük bir role sahiptir. Mesajın etkili, net ve doğru anlam ile iletebilmesi, anlaşılabilmesi amacıyla kaynak ve alıcı arasında dil ve kültürel birikimlerin örtüşmesi önem arz etmektedir. Kaynak, mesajı

kodlarken kendi kültürel sermayesi ve dil yeteneği ile mesajı anlamlandırılmaktadır. İletişimin yalnızca duygu, düşünce, bilgi aktarımı olmadığını göz önünde bulundurursak, kültürel değerlerin, sembollerin, anlamların paylaşıldığı bir süreç olarak ifade etmek gerekecektir. Bu nedenle Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramları bireylerin iletişim süreçlerindeki davranışlarını yönlendiren sosyalleşme süreçlerini açıklamaktadır. Bireylerin içerisinde bulunduğu toplumsal yapısının bir tezahürü olarak kabul edebileceğimiz habitus, bireylerin iletişim biçimlerini ve anlayışlarını etkilemektedir. Bu bağlamda, iletişimde kaynak ve alıcının sahip olduğu kültürel sermayeler mesajın doğru ve anlaşılır biçimde iletilmesi için çok önemli etkidir. Dolayısı ile hem habitus hem de kültürel sermaye kavramları birbirine bağlı, bireyin toplumsal etkileşimlerdeki konumlarını ve iletişim süreçleri açısından kullanılacak stratejilerini yönlendiren karşılıklı etkileşim sergilemektedir.

Teknolojinin gelişmesi, değişen dünya açısından iletişim süreçleri dijital çağda daha karmaşık hale gelmiştir. Dijitalleşen dünyada bireylerin habitusları ve kültürel sermayeleri farklılaşmış, gelecekteki araştırmalar için bu hususlar daha derinlemesine incelenmelidir. Gelecekteki çalışmalar, Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramlarının dijital iletişim bağlamında ne şekilde genişletilebileceğine odaklanabilir. Bu sayede Bourdieu'nun teorisinin evrensel geçerliliği hususunda yeni perspektifler sunabilir. Ayrıca, küreselleşen dünyada iletişim farklılıklarının nasıl yeniden üretildiği, kültürel sermayenin rolü daha fazla araştırmayı gerektiren bir diğer alandır.

Kaynakça

- Anık, C. (2006). *Bilgi Sosyolojisine Göre Bilginin İşlevi ve Bir Model Denemesi*. Bilig/ Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(39),1-29.
- Anık, C. (2014). *İletişim sosyolojisi Kuramsal temeller*. Derin Yayınları.
- Anık, C., & Soncu, A. G. (2011). Kültür, medeniyet ve modernizm üzerine "Yaprak Dökümü" bağlamında bir değerlendirme. *Global Media Journal*, 50-80.
- Anık, C. (2020). *İletişim Bilimine Dair Paradigmaların İşlemeziği*. C. Anık & C. Anık (Dü). *İçinde, Dijital Medyanın Ekonomi Politikası (s. 117-164)*. İstanbul: Nobel Yayıncılık
- Anık, C., & Kurt, M. C. (2021). Bireyden topluma dilin işlev ve özellikleri. *Aksaray İletişim Dergisi*, 3(1), 165-181.

- Aristoteles. (2014). *Politika* (S. K. Şener, Çev.). Alfa Yayıncılık.
- Baldini, M. (2000). *Le forme della comunicazione* (B. Gül, Çev.). Avciol Basım Yayın.
- Bekman, M., & Soncu, A. G. (2020). Halkla ilişkiler modellerinde yeni iletişim kanallarının kullanımı. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(2), 191-203.
- Bekman, B., & Soncu, E. (2020). *Kültürlerarası iletişim ve medya*. Der Yayınları.
- Binark, M. (2014). *Sosyal medya: Eleştirel bir perspektif*. Kalkedon Yayınları.
- Birdwhistell, R. L. (1970). *Kinesics and context: Essays on body motion communication*. University of Pennsylvania Press.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (R. Nice, Trans.). Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*. Minuit.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays towards a reflexive sociology* (M. Adamson, Trans.). Polity Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (J. B. Thompson, Ed.). Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1994). *Raisons pratiques: Sur la théorie de l'action*. Seuil.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler* (H. Tufan, Çev.). Kesit Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997). *Meditations pascaliennes*. Seuil.
- Bourdieu, P. (2014a). *Sosyoloji meseleleri* (F. Cahartier ile birlikte, M. Sezgin, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014b). *Sosyolojik düşünmenin yolları* (F. H. Cahartier, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2003). *An invitation to reflexive sociology*. University of Chicago Press.
- Brubaker, R. (1985). *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Harvard University Press.
- Çamdereli, M. (2008). *İletişim ve toplum: Kuramsal bir giriş*. Der Yayınları.
- Dumais, S. A. (2002). Cultural capital, gender, and school success: The role of habitus. *Sociology of Education*, 75(1), 44-68.
- Fidan, N. (2015). *Eğitim sosyolojisi*. Nobel Yayıncılık.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.
- Geray, C. (2009). *Medya ve toplum: İletişim araştırmaları*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Grenfell, M. (2014). *Pierre Bourdieu: Key concepts* (2nd ed.). Routledge.

- Hall, S. (1973). *Encoding and decoding in the television discourse*. Council of Europe Colloquy on Training in the Critical Reading of Televisual Language, Centre for Cultural Studies, University of Birmingham.
- Hall, S. (1980). *Encoding/decoding*. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language: Working papers in cultural studies, 1972-79* (pp. 128-138). Hutchinson.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. SAGE.
- Haviland, W. A., Prins, H. E., Walrath, D., & McBride, B. (2008). *Cultural anthropology: The human challenge* (12th ed.). Thomson Wadsworth.
- İngeç, A. K. (2020). Mahremiyetin İğfali. C. Anık içinde, *Dijital Medyanın Ekonomi Politikası* (s. 336- 347). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- İngeç, A. K. (2022). Talcott Parsons'ın toplumsal eylem kuramı bağlamında halkla ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62(2), 1498-1514.
- Mattelart, A., & Mattelart, M. (2020). *Theories of communication: A short introduction* (S. Emmanuel, Trans.). SAGE.
- Oksaar, E. (2008). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Kültür Kuramı* (A. Selçuk, Çev.). Çizgi Kitabevi.
- Özdemir, H. (2012). *Eleştirel medya teorisi: Medya ve ideoloji*. Nobel Yayıncılık.
- Palabıyık, S. (2011). *Habitus ve sosyal pratikler: Pierre Bourdieu'nün toplumsal teoriye katkıları*. İletişim Yayınları.
- Reay, D. (2004). It's all becoming a habitus: Beyond the habitual use of habitus in educational research. *British Journal of Sociology of Education*, 25(4), 431-444.
- Smith, A. D. (2005). *Nations and nationalism in a global era*. Polity Press.
- Soncu, A. G., & Kurt, A. (2018). Halkla ilişkiler faaliyetlerinde kullanılan dil. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(2), 187-203.
- Soncu, A. G. (2020). Duyguların, Duyarlılıkların, Değerlerin Yalama Haline Getirilmesi. C. Anık (Dü.) içinde, *Dijital Medyanın Ekonomi Politikası* (s. 295- 307). İstanbul.
- Soncu, A. G. (2020). Masumiyetin Linç Edilmesi. C. Anık içinde, *Dijital Medyanın Ekonomi Politikası* (s. 307-316). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Swartz, D. (1997). *Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu*. University of Chicago Press.
- Swartz, D. (2011). *Bourdieu'nün sosyolojisi: Sembolik güç ve toplumsal hayatta etki* (N. Özkan, Çev.). Heretik Yayıncılık.
- Tekinalp, S., & Uzun, G. (2013). *İletişim becerileri ve toplum: Bir giriş*. Der Yayınları.
- Thompson, J. B. (1991). *Ideology and modern culture: Critical social theory in the era*

of mass communication. Stanford University Press.

Ünal, C. (2023). Erken Cumhuriyet dönemi halkla ilişkiler faaliyetlerine yönelik bir değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 10(Cumhuriyet Özel), 670-701. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1353392>

Whorf, B. L. (1956). *Language, thought, and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. MIT Press.

Williams, R. (1983). *Keywords: A vocabulary of culture and society*. Fontana Press.

Yarcı, N. (2011). *Bourdieu: Sosyal bilimler için bir kavramsal şema*. İletişim Yayınları.

Yüksel, H. (2010). *Kitle iletişim teorileri ve medya*. Nobel Yayıncılık.